

«ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ»
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՌԵԿՏՈՐԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՏԱՐ,
ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԴՈԿՏՈՐ, ՊՐՈՖԵՍՈՐ

Դ.Ռ.ԳԱԼՈՅԱՆ
«10» հունվարի 2020թ

Կ Ա Ր Ծ Ի Ք

ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ

Լուսինե Հովակիմի Գասպարյանի «Անկանխիկ հաշվարկների արդյունավետության բարձրացման ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով, Ը.00.03–«Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցմանը ներկայացված ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսությունը քննարկվել է Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի «Ֆինանսներ» ամբիոնի 2020 թվականի հունվարի 10-ի նիստում (արձանագրություն թիվ 1):

Նիստին ներկա էին՝ «Ֆինանսներ» ամբիոնի վարիչ, տ.գ.դ., պրոֆեսոր Ա.Բ.Սալնազարյանը (նախագահող), տ.գ.դ., դոցենտ Ս.Սուքիասյանը, տ.գ.դ., պրոֆեսոր Ա.Վ. Մաթևոսյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Վ.Մուրադյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ս.Հ. Պողոսյանը (գրախոսող), տ.գ.թ., դոցենտ Կ.Ա. Միքայելյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Վ.Բաղդասարյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ա.Սչանյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ա.Ժամկոչյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ա.Ներսիսյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Է.Աղաբեկյանը, տ.գ.թ., ասիստենտ Կ.Մամիկոնյանը, տ.գ.թ., ասիստենտ Հ.Մուրադյանը, տ.գ.թ., ասիստենտ Լ.Հարությունյանը, տ.գ.թ.

ասիստենտ Հ. Գրիգորյանը, ամբիոնի լաբորանտ Ռ.Բուդաղյանը, ինչպես նաև ասպիրանտներ և հայցորդներ:

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

Վճարահաշվարկային համակարգում գոյություն ունեցող խնդիրների լուծումը պահանջում է տնտեսական քաղաքականության մշակման և իրականացման համալիր մոտեցում, որն իր հերթին կարող է նպաստել երկրում վճարահաշվարկային համակարգի գործունեության արդյունավետության բարձրացմանն ու ազգային տնտեսության զարգացմանը: Սակայն, կարևոր է հաշվի առնել նաև այն փաստը, որ ցանկացած երկրի սոցիալ - տնտեսական զարգացման գործընթացում գոյություն ունեցող խնդիրները տարաբնույթ են, և այս պարագայում ցանկալի է որդեգրել տեղական պայմանների համար կիրառելի և բարենպաստ մոտեցումներ ու սկզբունքներ:

Տնտեսական ազատական հարաբերությունների պայմաններում անհրաժեշտ բարեփոխումների իրականացման և շուկայական մեխանիզմների ստեղծման գործընթացում անհրաժեշտ էր ՀՀ-ում վերակառուցել և ստեղծել այնպիսի վճարահաշվարկային համակարգ, որը կհամապատասխաներ միջազգային չափանիշներին, կնպաստեր տնտեսության ֆինանսական ոլորտի նորմալ գործունեությանն ու զարգացմանը, ինչպես նաև կստեղծեր հիմք միջազգային վճարահաշվարկային համակարգերին ինտեգրման համար:

Հայաստանի Հանրապետության վճարահաշվարկային համակարգի գործունեության ասպարեզում դեռևս կան չլուծված բազմաթիվ խնդիրներ, որոնք էականորեն ազդում են դրա արդյունավետության վրա: Նման խնդիրները բացահայտելու, ինչպես նաև դրանց լուծման մոտեցումներ մշակելու նպատակով ատենախոսությունում ուսումնասիրվել են տարբեր երկրներում վճարահաշվարկային համակարգը կարգավորող իրավական կանոնակարգերն ու ընթացակարգերը, այդպիսի համակարգերի գործունեության առանձնահատկությունները, դրանցում մատուցվող ժամանակակալկից ծառայությունների ներդրման և նոր վճարահաշվարկային գործիքների օգտագործման կառուցակարգերը: Վերջիններիս ստեղծումը և գործնական

59

ներդրումը ՀՀ-ում կապված են բազմաթիվ խնդիրների լուծման հետ, որոնցից կարևորագույններն են վճարահաշվարկային համակարգում էլեկտրոնային փողերի շրջանառության կազմակերպման, ինչպես նաև այդ գործընթացի արդյունավետության ապահովման հիմնախնդիրները: Վերոնշյալ հիմնախնդիրների ուսումնասիրությամբ և այդ ուղղությամբ արդյունավետ մոտեցումների մշակմամբ էլ պայմանավորված են ատենախոսության թեմայի հրատապությունն ու արդիականությունը:

Արենախոսության հիմնական բովանդակությունը, ստացված արդյունքների հավաստիությունը, գիտական նորույթը և կիրառական նշանակությունը

Հետազոտության նպատակը հստակ է՝ շուկայական տնտեսության պայմաններում ՀՀ վճարահաշվարկային համակարգում էլեկտրոնային փողերի ներդրմանն ու դրանց շրջանառության արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված մոտեցումների և առաջարկությունների մշակումը: Առաջադրված նպատակին հասնելու համար աշխատանքում դրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները՝

ա/ ուսումնասիրել վճարահաշվարկային համակարգի էության ու կազմակերպման առանձնահատկությունը, և մշակել դրա հետ կապված գործարքների իրականացման տնտեսական սկզբունքներ,

բ/ վերլուծել վճարահաշվարկային հարաբերությունների ձևավորման միջազգային փորձը և մշակել էլեկտրոնային վճարման միջոցների օգտագործման կարգեր,

գ/ կատարել վճարահաշվարկային համակարգում անկանխիկ հաշվարկների կիրառման վերլուծության և դրանց արդյունավետության բարձրացման մեթոդների մշակում,

դ/ ուսումնասիրել վճարահաշվարկային հարաբերությունների իրավական կարգավորման տարածաշրջանային խնդիրները,

ե/ ներկայացնել վճարահաշվարկային համակարգում գործող և ընդունված մեթոդների առավելություններն ու խոցելի կողմերը,

զ/ մշակել Հայաստանի Հանրապետության վճարահաշվարկային համակարգի և, մասնավորապես, անկանխիկ հաշվարկների արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված գործնական առաջարկներ, ինչպես նաև վճարահաշվարկային համակարգի արդյունավետության գնահատման և մոնիտորինգի հայեցակարգ:

Ատենախոսության ներածության մեջ հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, հետազոտության նպատակը և խնդիրները, օբյեկտը և առարկան, ներկայացվել են աշխատանքի հիմնական գիտական արդյունքները և նորույթը, դրանց տեսական ու գործնական նշանակությունը, տեղեկատվական ու մեթոդական հիմքերը:

Ատենախոսության առաջին գլխում ներկայացվել է անկանխիկ հաշվարկների էությունը, ուսումնասիրվել են դրանց իրականացման առանձնահատկությունները, վճարահաշվարկային հարաբերությունների ձևավորման միջազգային փորձը, ինչպես նաև հաշվարկային գործիքների զարգացման հեռանկարները: Այստեղ կարևորն այն է, որ ատենախոսը մեկնաբանում է, որ յուրաքանչյուր երկրի տնտեսությունում խիստ կարևորվում է վճարահաշվարկային համակարգերի դերը, քանի որ դրանք մեծապես նպաստում են դրամավարկային քաղաքականության իրականացման արդյունավետության բարձրացմանը, ֆինանսական կայունության ապահովմանը և, ընդհանուր առմամբ, տնտեսության զարգացմանը: Հետազոտությունում արձանագրվում է, որ արդյունավետ վճարահաշվարկային համակարգի առկայությունն արագացնում է փողի շրջապտույտը, հանդիսանում է որպես կապող օղակ ֆինանսական միջնորդության ինստիտուտների միջև, բարձրացնում է դրամական փոխանցումների և այլ վճարումների հստակությունն ու օպերատիվությունը և, որ ամենակարևորն է, էականորեն փոքրացնում է ֆինանսական ռիսկերի առաջացման հավանականությունը:

Աշխատանքի երկրորդ գլխում բնութագրվել են ՀՀ վճարահաշվարկային համակարգի ձևավորման և զարգացման փուլերը, ներկայացվել են համակարգում կիրառվող անկանխիկ հաշվարկները, գնահատվել է դրանց արդյունավետությունը, ինչպես նաև բացահայտվել են վճարահաշվարկային հարաբերությունների իրավական կարգավորման հիմնախնդիրները, որտեղ այդ առումով, հատկապես պետք է կարևորել վճարային պլաստիկ քարտերի բնագավառում միկրոպրոցեսորային տեխնոլոգիաների

ներդրման (սմարթ քարտերի թողարկում և սպասարկում, e-commerce տեխնոլոգիայի զարգացում, էլեկտրոնային փողերի կիրառում և այլն), ինչպես նաև վճարահաշվարկային ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների գործունեության կարգավորման և լիցենզավորման գործընթացները:

Ատենախոսության երրորդ գլխում հետազոտվել են ՀՀ վճարահաշվարկային համակարգի զարգացման արդի միտումները, բացահայտվել են անկանխիկ հաշվարկների արդյունավետության բարձրացման ուղղությունները և առաջարկվել են ՀՀ-ում անկանխիկ գործարքների իրականացման արդիական գործիքների ներդրման ուղիներ:

Հեղինակն արդիական է համարում նաև կիրառել վճարահաշվարկային համակարգերի արդյունավետության գնահատման և մոնիտորինգի ընթացակարգ, որը հաշվի է առնում վճարահաշվարկային կազմակերպությունների ծախսահատույցը, վճարահաշվարկային համակարգի ֆինանսական կայունությունը, անկանխիկ ծառայություններից օգտվող շահառուների բավարարվածության աստիճանը:

Ատենախոսության արժանիքներից մեկն այն է, որ իրականացված ուսումնասիրությունների և վերլուծությունների հիման վրա ստացվել են տեսական և գործնական նշանակության մի շարք արդյունքներ, որոնցից որպես գիտական նորույթ կարելի է կարևորել հետևյալները.

ա/ մշակվել է անկանխիկ գործարքների իրավական և նորմատիվային կարգավորման բարելավման միջոցառումների ծրագիր՝ ուղղված վճարահաշվարկային կազմակերպությունների տնտեսական նորմատիվների որակական բնութագրիչների վերանայմանը և միջազգային չափանիշներով վճարահաշվարկային գործունեության կազմակերպմանը,

բ/ անկանխիկ գործարքների արդյունավետության բարձրացման նպատակով մշակվել է հաշվարկների իրականացման մեթոդ, որը ելնելով գործընթացում կիրառվող պարամետրերի (էլեկտրոնային գործիքի հուսալիության ցուցանիշ, համակարգում շրջանառվող դրամական միջոցներ, գործարքի տոկոսադրույք, վճարային գործիքների

քանակ և այլն) գործադրման ինտենսիվության աստիճանից թույլ կտա որոշել գործարքի ընդհանուր արդյունավետությունը,

գ/ ներկայացվել է վճարահաշվարկային համակարգերի գործունեության արդյունավետության չափման և մոնիտորինգի հայեցակարգ՝ հիմնված անկանխիկ փոխանցումների ներքին և արտաքին շահառուների նպատակադրումների փաստացի հասանելիության աստիճանի գնահատումների վրա:

Ատենախոսության կարևոր արժանիքներից մեկն էլ այն է, որ ունի կիրառական նշանակություն, որը ՀՀ վճարահաշվարկային համակարգում, էլեկտրոնային փողերի և էլեկտրոնային առևտրի ներդրման հիմնախնդիրների բացահայտման նպատակով կատարված ուսումնասիրությունների և վերլուծությունների, էլեկտրոնային փողերի զարգացման, առաջարկվող նոր գործիքների և ծրագրերի ներդրման մեջ է: Դրանք կարող են իրականացվել ինչպես առանձին հաստատությունների՝ բանկերի, վճարահաշվարկային կազմակերպությունների, այնպես էլ ՀՀ ԿԲ-ի հետ համատեղ:

Դիտողություններ արենախոսության վերաբերյալ

Գրախոսվող ատենախոսությունում առկա են նաև մի շարք թերություններ, որոնց մեջ կարևորում ենք առանձնացնել հետևյալները՝

1. Ատենախոսության գիտական նորույթի առաջին կետում նշվում է, որ ,, ... մշակվել են էլեկտրոնային փողերով կատարվող առևտրի, դրանց հետ կապված գործարքների կազմակերպման և էլեկտրոնային փաստաթղթերի ձևակերպման, ինչպես նաև վերջիններիս ճանաչման և տվյալ գործընթացի իրականացման մեթոդական մոտեցումներ,,: Մեր կարծիքով, հետազոտությունը կշահեր, եթե նորույթում արտացոլված լիներ այդ «մեթոդական մոտեցումների» բուն էությունը:

2. Աշխատանքի ենթագլուխ 1.1.-ում ներկայացվում է վճարահաշվարկային համակարգի սահմանում (ատենախոսություն՝ էջ 10), որից հետո անմիջապես տրվում է հեղինակի կողմից առաջարկվող սահմանումը: Կարծում ենք, նման սահմանում տալու համար՝ նախ, անհրաժեշտ է բացահայտել առկա սահմանման կամ մի քանի գոյություն ունեցող սահմանումների թերությունը, ոչ ամբողջականությունը, համակարգի ներկա

դրսևորումները և զարգացումները, որից պետք է հետևեր նոր սահմանման անհարժեշտության հիմնավորումը և վերջում տալ սահմանումը:

3. Ատենախոսության գլուխ 1-ը վերնագրված է „Անկանխիկ հաշվարկների գործառույթները տնտեսության զարգացման շրջանակում,, , մինչդեռ ենթագլուխներում գործոռույթներն արտացոլված չեն և դրանց գրեթե անդրադարձ չի կատարվում:

4. Ենթագլուխ 1.3.-ը վերաբերում է „վճարահաշվարկային հարաբերությունների միջազգային փորձի ներդրման հեռանկարներին ՀՀ-ում,, , մինչդեռ ատենախոսությունը կշահեր, եթե սկզբից հետազոտվեր այդ ոլորտի միջազգային փորձը, վեր հանվեին դրա առավելություններն ու թերությունները և վերջում հիմնավորվեր, թե որն է ավելի նպատակահարմար կիրառել ՀՀ-ում: Միաժամանակ, նպատակահարմար էր աշխատանքում ներկայացնել Գերմանիայի և Նիդեռլանդների ցուցանիշների տարբերության բացատրությունը, քանի որ դրանք երկուսնել ըստ էության գտնվում են զարգացվածության գրեթե միևնույն մակարդակում:

5. Աշխատանքում որոշ տվյալներ հին են նորացման կարիք ունեն, մասնավորապես էջ 41-ում ՀՀ առևտրային բակերի կատարած միջազգային փոխանցումների ծավալները, էջ 49-ի աղյուսակի տվյալները, 3.1.3 աղյուսակի տվյալները և այլն:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նշված դիտողությունները չեն նվազեցնում հետազոտության արդյունքների տեսական և կիրառական նշանակությունը: Լուսինե Հովակիմի Գասպարյանի՝ «Անկանխիկ հաշվարկների արդյունավետության բարձրացման ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը ինքնուրույն և ամբողջական հետազոտություն է, որում դրված նպատակը և խնդիրների լուծումը զարգացող տնտեսությամբ երկրներում սոցիալ-տնտեսական վերափոխումների արդյունքների ընդհանրական գնահատման համար կարևոր են և անհրաժեշտ:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները հրապարակվել են ատենախոսի գիտական հոդվածներում: Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է

ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում է աշխատանքի կարևոր դրույթներն ու արդյունքները:

Հեղինակի կողմից մշակված առաջարկություններն ու կատարած եզրահանգումները կարող են կիրառվել ինչպես առանձին հաստատությունների՝ բանկերի, վճարահաշվարկային կազմակերպությունների, այնպես էլ ԿԲ-ի հետ համատեղ գործառույթներում: Դրանց իրականացումը կարող է նպաստել կանխիկ շրջանառության ծավալների կրճատմանը և համապատասխանաբար՝ անկանխիկի աճին և վերջին հաշվարկով, ՀՀ-ում էլեկտրոնային փողերի կիրառման զարգացմանն ու արմատավորմանը:

Այսպիսով, Լուսինե Հովակիմի Գասպարյանի՝ «Անկանխիկ հաշվարկների արդյունավետության բարձրացման ուղիները Հայաստանի հանրապետությունում» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ «Գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերին, ինչպես նաև ՀՀ ԲՈՀ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը՝ Ը.00.03 - «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ:

ՀՊՏՀ «Ֆինանսներ» ամբիոնի վարիչ,
տ.գ.դ., պրոֆեսոր

ամբիոնի դոցենտ, տ.գ.թ.

ամբիոնի դոցենտ, տ.գ.թ.

Ա.Բ.Սալնազարյան

Ս.Հ.Պողոսյան

Մ.Ս.Ասլանյան

Ա.Բ. Սալնազարյանի, Ս.Հ. Պողոսյանի, Մ.Ս. Ասլանյանի ստորագրությունները
հաստատում են՝

ՀՊՏՀ գիտքարտուղար

Ն.Հ.Դարբինյան